

7. ve 8. YÜZYILDA TÜRKLERİN İRAK'A YERLEŞMELERİ

SETTLEMENT OF TURKS IN IRAQ IN THE 7TH AND 8TH CENTURIES

Doç. Dr. Mehmet ÖZMENLİ

Giresun Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü/Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Giresun, Türkiye
ORCID ID: 0000-0002-8616-0712

Cite As Özmenli, M. (2021). "7. ve 8. Yüzyılda Türklerin Irak'a Yerleşmeleri", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:6, Issue:32; pp:2135-2138

ÖZET

Türklerin İslamiyet'i kabulü, hem İslam hem de Dünya tarihi açısından son derece önemli sonuçları olan bir gelişmedir. Türkistan'ın konar-göçer ve savaşçı halkı, İslam'ı kabul ettikten sonra tarihi etkileyecek devletler kurmuşlardır. Türkler, Arap ordularının kuzey-doğu istikametinde gerçekleştirdikleri seferler karşısında direnişler gerçekleştirmişlerdir. Ancak güçlü Arap orduları karşısında başarılı olamadıkları zamanlarda Arap ordularının esiri konumuna düşmüşlerdir. Bu çalışmada Türklerin Müslüman olmalarının bir süreci kabul edilen Emevi baskılarıyla Irak'a esir olarak getirilmeleri ile ilgili olaylar üzerinde durulacaktır. Bu süreçte Irak, Suriye ve Anadolu'da Türkleşme başlamış olacaktır. Sığur sonrasında Avasım denilen kentlerde görevlendirilmişlerdir. Nitel bir çalışma olan makalemizde dönem kaynakları ve günümüz yazarlarının çalışmalarından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Irak, Türk, Mevali, Emevi

ABSTRACT

The acceptance of Islam by the Turks is a development with extremely important consequences for both Islam and world history. The nomadic and warrior people of Turkestan established states that would affect history after accepting Islam. The Turks carried out resistance against the expeditions of the Arab armies in the north-east direction. However, when they could not be successful against the powerful Arab armies, they became prisoners of the Arab armies. In this study, the events related to the fact that Turks were brought to Iraq as captives by the Umayyad oppression, which is considered a process of their conversion to Islam, will be discussed. After Sığur, they were assigned to the cities called Avasım. In our article, which is a qualitative study, the sources of the period and the works of today's writers will be used.

Key words: Iraqi, Turkish, Mavali, Umayyad

1. GİRİŞ

Irak, Türklerin batıya doğru farklı gerekçeler doğrultusunda yerleştikleri yerlerden biri olması hasebiyle Türk tarihi açısından önemli bir ülkedir. Günümüzde de Türkmen nüfusun yoğunlukla yaşadıkları ülke konumundadır. Tarih, hangi toplulukların nerelere ne zaman ve hangi gerekçelerle geldiklerini arkeoloji, coğrafya, toponomi, antropoloji vb. bilim dallarının yardımları ile ortaya koyabilmektedir. Türklerin İslam dinine geçişleri Emeviler çağında olmaya başlamış olduğu varsayımından dolayı Türklerin nasıl Müslüman olduğu da tarihçilerin ve ilahiyatçıların tartışma konusu olmuştur. Türklerin içtimai hususiyetlerinden dolayı kolayca ve herhangi bir çatışma yaşanmadan İslam'a geçtiklerini savunanlar ile Arap ordularının Maveraünnehir bölgesinde yaptıkları istila ve katliam dolu akınlar sonucunda aslında kılıç zoruyla İslam'ın kabul edildiğini savunanlar, söz konusu aydınlar arası çekişmenin iki ucunu yansıtmaktadır. Çalışmamızda bu konu irdelenmeyecektir. Sadece Türklerin Arap yarımadasına nasıl geldikleri ya da getirildikleri belirtilecektir. Burada halifelik ordularında görev alarak uçlarda konuşlandırılmışlardır.

2. EMEVİ İKTİDARININ MEVALİ ANLAYIŞI

Müslüman Arapların yayılma siyasetlerini ve neden devletlerinin uzun ömürlü olmadıklarını anlamak için Arapça bir terim olan Mevali kelimesini anlamak gerekmektedir. Emevi çağında Türklerin Araplar ile karşılaşması ve İslamlaşması, sonrasında İslam tarihinde önemli bir konuma erişmesi daha kolay anlaşılacaktır. Türklerin teşkilatçı özelliklerini de bu süreçte anlamak mümkün olacaktır. Arapçada Mevali, "Mevlâ" sözcüğünün çoğuludur. Soy itibariyle Arap olmayan Müslümanlar için kullanılan bir terimdir. Kelime anlamı itibariyle "azat eden efendi, koruyucu, sahip, yardımcı, dost, serbest bırakılan köle" demektir. "Mevlâ kelimesi Kuran'da, çoğu Yaratıcı anlamında "Sahip, dost, yardımcı, efendi, koruyucu" anlamlarında on sekiz yerde geçmektedir" (Hac Suresi, 78; Tahrir Suresi, 2; Yunus Suresi, 30; Tevbe Suresi, 51)

Emevîlerin dönemi, Müslüman olmanın toplumda eşit reâyâ olmak için yetersiz olduğu, Arap soylu olmanın önemli olduğu bir dönemdir. Araplar, "Mevâlî" kavramıyla kendilerinin efendi, Arap olmayan Müslümanların da bir anlamda köle olduklarını belirtmişler, Arap olmayanlarla yan yana yürümeyi, hatta aynı safta namaz kılmayı reddetmişlerdir (Günaltay, 1942: 6/181). Türkler önceleri mevali olsalar da sonrasında efendi olmuşlardır.

3. TÜRKLERİN ASKERİ ÖZELLİKLERİ

İbn Abdü Rabbih, Türk okçularından şöyle bahseder; “*kişilerin köle oldukları, çok güzel ok attıkları açık açık beyan etmektedir*” (İbn Abdü Rabbih, 1944: I/191). C. Eliot, Türkün tarihin ilk çağlarından beri devam edip gelen bu askerlik ruhunun yüceliğini şu ifadelerle açıklar; “*Alelade Türk (bile haddizatında) onurlu, haysiyetli (çok) iyi ruhlu, bununla beraber çocuklarına düşkün, hayvanlarına karşı şefkatli ve üstelik çok sabırlıdır. Ancak, o harp hâleti-ı ruhiyesine girdiği zaman (sanki Avrupa’yı titreten) Hunlar (Attila) veya (Asya’yı titreten) Cengiz Han gibi müthiş bir harpçi olur. Artık karşısındakileri zalimce hiç bir fark gözetmeksizin öldürür, yıkar, yakar, onun önüne geçmeye olanak yoktur*” (Eliot, 1945: 93). Zekeriya Kitapçı makalesinde, İngiliz tarihçisi Toynbee’ye atfen; “*Türkleri, "Figeiter-Harpçi" ve toprağa bağlı, oldukları içinde "Farmer-Çiftçi" bir millet olarak kaydeder*” (Kitapçı, 1975:156). Türkler, Lewis 'in de işaret ettiği gibi her gittikleri yerde azınlık olmalarına rağmen daima milletleri idare eden egemen bir sınıf rolünde olmuşlardır (Lewis, 1968: 19-20). Türk asıllı köleler büyük kentlerde, sınır boylarında, halife ve devlet büyüklerinin saraylarında askeri amaçla da yararlandıkları gibi önemli bir kısmı da düzenli askerler olarak teşkilatlandırılmış, Müslüman Arap ordularının yanında bir destek gücü olarak değerlendirilmişlerdir. Farklı yönleriyle ancak özellikle askeri yönleri ile düşünürlerin takdir ettikleri Türkler, esir olarak getirildikleri ülkelerde devlet olmayı başarmışlardır.

4. TÜRKLER’İN IRAK’A YERLEŞMELERİ

Emevîler dönemi, İslâm fetihlerinin yeniden başlaması açısından önemli bir evredir. İslam Tarihinin ikinci evresi olan Hulefâ-i Râşidîn döneminin sonunda iç karışıklıklar nedeniyle duraklayan sefer hareketleri yeniden başlamıştır. Bu da çevre bölgelerle olan ilişkilerin yeniden artmasını sağlamıştır. Türkler ve yaşadıkları bölgelerde bu genişleme sefer hareketlerinden etkilenmiştir. Emevîler döneminde, Türkler ile ilişkilerin pek dostane olmadığı tarihi olayları incelendiğinde açıkça görülmüştür. Bu nedenle Emevîler, Türklerin yaşadıkları bölgeleri egemenlikleri altına alırken önemli ölçüde dirençle karşılaşmışlardır. İslâm fetihlerinin bu bölgede başladığı sırada Arap ordularının karşısına ilk olarak bu bölgede yaşamakta ve Sâsânîler döneminde devletlerini yitirmiş olan Akhunlar çıkmışlardır. M.S. 663 tarihinde başlayan bu akınlar esnasında birçok Türk kenti Emevîlerin eline geçmeye başlamıştır. Türkistan’da merkezi bir otoritenin olmayışı, kent devletlerine dönüşen yönetimlerin güçlerinin yeterli olmamasından dolayı Emevi ordularına karşı direnememişlerdir. Ele geçirdikleri yerlere Irak’tan getirdikleri Müslümanlar iskan edilirken, yapılan savaşlarda esir edilenlerde Irak’a götürülmeye başlanmıştır.

Türkler, Emevîler zamanında Irak’a gelmeye başlamışlar ve Abbasiler devrinde çoğalarak siyasi ve askeri cephelerde başarı göstermişlerdir. Yönetimde söz sahibi olmuşlar ve uzun süre savaşçı özelliklerinden dolayı etkilerini devam ettirmişlerdir (Azzavi, 1940: 236). Emevîlerin Türkistan’a doğru yaptıkları genişleme hareketlerinin bir sonucu olarak Buhara kuşatılmış (M.S. 675), buranın yöneticisi olan Buhara Melikesi Kınık (Kabac) Hatun¹ direnmiş ise de Arap kuvvetleri karşısında fazla zayıf verince barış yapmak zorunda kalmıştır. Bu barış şartlarından birinde esir olarak asker verilmesi kabul edilmiştir. Emevi komutanı Ubeydullah b. Ziyad, bu 2000 okçu askerleri alarak Basra’da yerleştirmiştir (Belazuri, 1987: 596; Kitapçı, 1995: 43). Belazuri’nin bazı yönlerden kapalı olarak geçtiği rivayetleri diğer kaynaklar ile karşılaştırdığımızda, Basra’ya yerleştirilen Türk okçularının sayısının 2.000 kişi civarında ve üstelik bunların ok atmada pek yetenekli kişiler oldukları görülmektedir.

Türklerin yerleştirildikleri alana “Buharalılar Sokağı” adı verilmiştir (Cahız, 1967: 28). Yakut’ al-Hamevi eserinde, “al-Buhariyye” denildiğini daha önceleri Basra’da böyle bir mahallenin olmadığını, bu iskândan sonra burasının söz konusu isimle tanındığını ve böylece meşhur olduğunu kaydeder (Hamevi, 1957: I/356). Vasıt kentinde bulunan caddelerden bazıları oraya yerleşenlerin isimleri, bazıları ise kişi adları ile anılmıştır. Buhara kökenli Türklerin adıyla anılan bir caddenin olması, bu kitlenin toplu olarak adı anılan cadde çevresinde oturduklarının kanıtıdır. Vâsıt’a yerleşmiş olan bu Türklerin izole bir hayat sürüp sürmedikleri tartışma konusu olsa da, yöredeki diğer Türk gurupları ile de bağlantı içinde oldukları kuvvetle muhtemeldir. Dahası bu insanların Buhara ile ilişkilerini sürdürdükleri ve anavatanlarının İslamlaşmasında (özellikle ehl-i Beyt) önemli roller üstlenmiş oldukları da tahmin edilmektedir (Kurt, 1998: 231).

¹ Bu Melike’nin ismi üzerinde oldukça farklı yazarlar bulunmaktadır. İslâm Tarihi kaynakları onun ismini farklı şekillerde vermektedir. Taberî bu kadının ismini Kabac Hâtûn (قح حبتى) (Taberî, Târih,2001: III/243) olarak verirken; İbn A’sem, Hayl veya Hil Hâtûn (خ حبتى) (İbn A’sem, 1986: V/310), Makdisî ve Reşîd b. Zübeyr, Feth Hâtûn (فتر حبتى) (Makdisî, 1959: 169), Narşahî ise Seyyide Hâtûn (ص ح حبتى) (Narşahî, 1993: 64) şeklinde verirler. Bunun yanı sıra Belâzürî, her hangi bir isim belirtmeksizin sadece Hâtûn şeklinde verirler (Belâzürî, 1987: 397). Gibb, Hâtûn isminin bu kadının asıl ismi olmadığını, bu kelimenin Soğd lisanında hanım anlamına gelen kelimenin Türkçe karşılığı olduğunu söyler (Gibb, 2005: 32). Çağdaş tarihçilerden Hakkı Dursun Yıldız ve Hasan Kurt’un tercihi de Hatun’un isminin Kabac olduğu yönündedir (Yıldız, 2000: 34; 1986, XIII/3-4; Kurt, 1998: 144) Ramazan Şeşen’in tercihi Bidun Hatun’dur (Şeşen, 2001: VI/363). Diğer yandan Zekeriya Kitapçı’nın tercihi ise Kınık Hatun’dur (Kitapçı, 2001: II/73).

Bu okçu Türk askerleri sonraki dönemlerde Basra'da meydana gelen isyanların bastırılmasında da görev almışlardır (Cahız, 1957: VIII/175). Böylece Türkler, hem Irak coğrafyasında yerleşmişler hem de askeri görevler almak suretiyle İslam tarihinde önemli roller üstlenmelerinin dönemi başlamıştır. Arap ordusunun okçuluk maharetlerinin de artmasında buralara yerleştirilen ve Emevi ordusunda görevlendirilen Türk okçularının katkısının olduğu, sonraki savaşlarda açıkça görülmüştür.

Emeviler zamanında, 694 tarihinde, Kufe Valisi Haccac Bin Yusuf, Türklerden oluşmasını istediği özel bir ordu hazırlamış ve bu orduyu günümüzde Vasıt (Kut) Vilayeti olarak anılan kentin yakınlarındaki Bedre Kasabası'na yerleştirmiştir (Demirci, 1991: 7). Emevi halifelerinden Abdülmelik b. Mervan'ın (685-705) özellikle Fergana Türklerinden kurulu bir saray muhafız birliği kurdurtmuştur. Mervan'ın bu Türk asıllı muhafızları önemli görevlerde kullandığı ve bazı huzursuzlukların giderilmesinde onlardan geniş ölçüde yararlandığı ayrıntılı olarak zikredilmiştir (Ebü'l-Fida, 1932: IX/27). Türklerden saray muhafızları oluşturmak bir teamül haline gelmiş sonraki halifeler ve hatta Abbasiler çağında da devam ettiği görülmüştür.

Zamanla Bizans ile sınırlarda sugur adı verilen kentlerde görevlendirilmişlerdir. Sözlükte "geçit, düşman saldırısına açık yer, sınır" gibi anlamlara gelen sagr kelimesinin çoğulu olan sugūr, dârülişlâm adı verilen İslâm ülkesiyle dârülharp denilen gayri Müslim ülkeleri birbirinden ayıran sınır bölgelerine ve geçiş noktalarına verilen addır. Sugūr, daha ziyade Anadolu'nun güneyindeki Arap-Bizans sınır bölgesini ihtiva etmektedir (Avcı, 2009: 473).

5. SUGUR KENTLERDE KONUŞLANDIRILMALARI

Emeviler döneminde Bizans'ın boşalttığı sınır bölgesinde bulunan Bizans garnizonları, Emeviler tarafından ele geçirilerek yeniden imar edilmiş ve içerlerine askeri birlikler yerleştirilmiştir. Bu askeri birlik ve kuvvetler, Malatya (Melitene)'dan başlayıp yukarı Fırat üzerinden Tarsus'a kadar uzanan Adana (Ezene), Masisa (Missis, Mopsuestia), Mar'aş (Germanikeia)'ı da içine alan müstahkem mevkiiler ve kalelerden oluşan uzun, askeri yolların birbiri ile birleştiği noktalarda veya dağ geçitlerinin girişlerinde stratejik olarak yerleştirilmişlerdir. Kale ve burçlarla takviye edilmiş müstahkem mevkiilere "es-sugur" adı verilmiştir. Suriye'deki ordugâhlardan (ecnad) Kınnesrin'e bağlanmışlardır. Bu bölgeler daha sonra Abbasiler döneminde, "e1-avasım" adıyla müstakil bir idari bölge haline getirilmişti (Belazuri, 1987: 188; Taberî, VIII, 234).

Bu garnizonlardan birisi de Massisa'dır. Abdullah b. Abdülmelik b. Mervan 84/703 yılında yaz seferleri için ordusunun başında savaşa çıktığında Antakya geçidini geçmiş ve Massisa'ya varmıştır. Buranın kalesinin eski temeli üzerine yeniden yaptırmış ve içerisine askerler yerleştirmiştir. Bu askerlerin 300 tanesini, kuvvet ve kahramanlıklarıyla tanınan Türklerden seçmiştir. Komutan Abdullah'ın Massisa'ya gelip burasını imar ve tahkim etmesinden önce burada Müslümanlar yerleşmişlerdi. Abdullah kaleye bir de cami yaptırmıştır. Her yıl Antakya'dan buraya "kale muhafızları" gelirler ve kışı burada geçirdikten sonra geri dönerlerdi. Bunların sayısı 1500 ila 2000 arasında değişiyordu. (Belazuri, 1987: 169)

Sugur eş-Şamiyye hattında yer alan garnizonlardan birisi de Tarsus'tur. Burası daha önce Ubade b. Samit komutasındaki İslam ordusu tarafından ele geçirilmişti. Fetih'ten sonra kale halkı burayı terk etmişlerdi. Muaviye Tarsus'u yeniden inşa ve tahkim etmiş ve ikamet edilecek bir şehir (ordugâh) haline getirmiştir. Şehre Türk askerler yerleştirilmiş ve Tarsus onlara ikta olarak tahsis edilmiştir (Belazuri, 1987: 167).

6. SONUÇ

Irak topraklarına esir olarak getirilen savaşçı Türklerin, Emeviler ve özellikle de Abbasi devleti tarafından köle yahut en iyi ihtimalle paralı asker konumunda olmuşlardır. Bu esir ya da kölelerin zamanla Arap yarımadasında kalkıştıkları isyanlar ve ele geçirdikleri yetkiler (makamlar) sonucunda İslam tarihine önder millet olarak yön vermişlerdir.

Türklerin İslam'a geçişte tercih ettikleri yollardan bir olarak kabul edilmesi gereken esir olarak İslam topraklarına getirilmeleri ve ardından İslam'ı benimsemeleri, daha sonra elde edecekleri mülk ile olan ilişki biçimlerini de etkilemiştir. Bilindiği gibi Türkler İslam'ı benimsedikten sonra Emevi yahut Abbasi devletine belli oranda ve hiyerarşi ile bütünleşen bir etnik unsur olarak kalmamışlar, aksine büyük devletler kurmuşlar ve dünya güç dengesinin önemli unsurları olmuşlardır. Türkler, İslâm ülkeleri içerisinde kısa zamanda devletlerini kurmuşlar, İslâm dininin en güçlü savunucuları ve İslâm medeniyetinin en büyük temsilcileri olmuşlardır.

Esir ve köle olarak Irak'a getirilen Türkler arasında dîni ve mezhebî faaliyet yürüten Alevî propagandacılar, Türklerin Emevi zulmü karşısında duydukları kin ve nefret duygularını kullanmışlar ve Türkleri Emevi iktidarına karşı uyanık ve hazır bir hale getirmişlerdir. Yaşadıkları hayat koşulları gereği, İslâm'ın inanç ve ibadet esaslarını temel kaynaklardan öğrenemeyen ve bu konularda detaylı bilgiye sahip olamayan Türkler, din adına kendilerine ulu-orta ne telkin edilmişse, onları gerçek kabul etmişler ve bu arada önceden sahip oldukları eski inançlarını da bu yeni dinin inançları ile kaynaştırmışlardır. Bu da onların heteredoks özelliklerinin korunmasına ve zulüm karşısında isyan etmelerine zemin hazırlamıştır. Abbasi iktidar hareketine de bu zulümlere karşı duruşlarından ve kendilerine yapılan haksızlıklardan dolayı destek vermişlerdir. İslâm'ın devletlerinin ilk zamanlarından itibaren meydana gelen ve temelinde tamamı ile iktidar mücadelesi yatan, Kerbela ve benzeri hazine olaylar, Türklerin İslâmiyetle tanışmalarında ve hayatlarının devamında canlılığını sürekli korumuştur. Irak, bu trajik olayların yaşandığı coğrafya olmuştur. Irak'a zorla getirilen esir savaşçı Türkler olayların yaşandığı bu coğrafya da Emevilerin zulmüne şahitte olmuşlardır. İsyanlarda öncü rol oynamışlardır. Özellikle muhafız birliklerinde ve sugur kentlerinde olanlar bu öncü grupların başında gelmişlerdir.

KAYNAKÇA

- Avcı, Casim, (2009), "Sugur", DİA, C.37, (473-474), İstanbul: TDV Yayınları.
- Azzavi, Abbas, (1940), "İbni Haasul'un Türkler Hakkında Bir Eseri", (Çev. Şerafettin Yaltkaya), Belleten, IV/14-15, Ankara.
- Belazuri, (1987), Fütûhu'l-Büldan, Çev. Mustafa Fayda, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Cahız, (1967), Hilafet Ordusunun Menkıbeleri ve Türklerin Faziletleri, (Çev. Ramazan Şeşen), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü,
- Cahız, (1957), Kitabü'l-Hayevan, VIII, s. 175, Mısır.
- Demirci, Fazıl, (1991), Irak Türklerinin Dünü-Bugünü, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Ebü'l-Fida, (1932), el-Bidaye ven-Nihaye, Mısır.
- Eliot, Sir Charles, (1965), Turkey in Europe, London: Published by Frank Cass & Co. Ltd.
- Gibb, Hamilton Alexander Roskeen, (2005), Orta Asya'da Arap Fetihleri, (Çev. Hasan Kurt), Ankara.
- Günaltay, Şemseddin, (1942), "Abbasoğulları İmparatorluğu Kuruluş ve Yükselişinde Türklerin Rolü", Belleten, 23-24, 6/181, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İbn Abdü Rabbih, (1944), Kitabü'l-Ikd el-Ferid, I, Kahire.
- İbn A'sem, (1986), el-Fütûh, Beyrut.
- Kitapçı, Zekeriya, (1995), Mukaddes Çevreler ve Eski Hilafet Ülkelerinde Türk Hatunları, Konya: Damla Ofset.
- Kitapçı Zekeriya, (1975), "Çeşitli Yönleri İle Emeviler Devrinde Arap Ordularındaki İlk Türkler", Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi, (153-169), Erzurum.
- Kitapçı, Zekeriya, (2001), Yeni İslam Tarihi ve Türkler Türkistan'ın Araplar Tarafından Fethi, Konya.
- Kurt, Hasan, (1998), Orta Asya'nın İslamlaşma Süreci -Buhârâ Örneği-, Ankara.
- Lewis, Bernard, (1968)The Middle East and West, London: Harpercollins College Div.
- Makdisî, (1959), Kitabü'l-Bed ve't-Târîh, VI/4; Reşîd b. Zübeyr, Kitâbü'z-Zehâir ve't-Tuhaf, (thk. Muhammed Hamidullah), Kuveyt.
- Narşahî, (1993), Târîhu Buhârâ, Çev. & thk. Emin Abdulmecid Bedevî-Nasrullah Mübeşşir et-Tirazî, Kahire.
- Şeşen, Ramazan, (1992), "Buhara", DİA, C. 6, (363-367), İstanbul: TDV Yayınları.
- Taberî, (2001), Târîhu'l-Ümemi ve'l-Mulûk, Beyrut.
- Yıldız, Hakkı Dursun, (2000), İslamiyet ve Türkler, İstanbul.
- Yıldız, Hakkı Dursun, (1986) "Ubeydullah b. Ziyâd", İA, XIII, İstanbul.
- Yiğit, İsmail, (2004), "Mevâlî", DİA C.29, (424), Ankara: TDV Yayınları.
- Yakut, (1957), Mu'cemü'l-Büldan, I, 356, Beyrut.